

UNIUNEA EUROPEANĂ

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI
CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Investește în oameni !

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară nr.1 „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”

Domeniul major de intervenție 1.5 “Programe doctorale și post-doctorale în sprijinul cercetării”

Titlul proiectului: **“Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate”**

Beneficiar: **Academia Română**

Numărul de identificare al contractului: POSDRU/159/1.5/S/136077

Raport științific de cercetare doctorală

**Tutore îndrumător:
Acad. Marius Sala**

**Doctorand:
Liliana Georgiana Radu**

București, 2015

UNIUNEA EUROPEANĂ

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI
CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Particularități ale predicatelor și ale construcțiilor reciproce în limba română veche

Tutore îndrumător:
Acad. Marius Sala

Doctorand:
Liliana Georgiana Radu

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului “Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

București, 2015

CUPRINS

Introducere.....	3
Capitolul 1	
Descrierea și interpretarea Reciprocului în studii de specialitate	
1.1. Trăsătura reciprocității □ Preliminarii teoretice și terminologice (în lingvistica străină și în lingvistica românească).....	4
1.2. Modalități de exprimare a reciprocității și principalele tipuri de <i>Reciproc</i> – din perspectiva teoriilor moderne străine.....	6
Capitolul 2	
Mijloacele limbii române de a reda reciprocitatea.....	9
2.1. Inventar de verbe prin care este redată relația de reciprocitate în limba română veche.....	10
2.1.1. Verbele intrinsec reciproce.....	11
2.1.1.1. Verbele intrinsec reciproce [+ pronume reflexiv].....	12
2.1.1.2. Verbele intrinsec reciproce [□ pronume reflexiv].....	15
2.1.2. Verbele reciproce contextuale.....	17
Capitolul 3	
Realizări ale complementului reciproc în limba română veche.....	20
3.1. Realizarea prepozițională	
3.1.1. Realizarea prepozițională [+cu] – Reciproce implicite orientate spre subiect.....	20
3.1.2. Realizarea prepozițională [+cu] – Reciproce implicite orientate spre obiect.....	23
3.1.3. Realizări prepoziționale specifice <i>verbelor separative</i>	24
3.2. Realizarea cazuală [+Dativ].....	26
3.3. [unul + Prep + altul] / unul altuia – complement de reciprocitate cu regent verbal.....	27
3.4 Gruparea prepozițională între + Nominal.....	34
3.5. Nelexicalizarea complementului reciproc.....	36
3.6. Cazuri particulare	
3.6.1. <i>Complement reciproc vs complement comparativ</i>	39
3.6.2. <i>Complemente reciproce / complemente prepoziționale - principiul identității semantic</i>	40
Concluzii.....	42
Corpus.....	44
Bibliografie.....	46
Anexe.....	50

Particularități ale predicatelor și ale construcțiilor reciproce în limba română veche

REZUMAT

Domeniul de cercetare și cadrul teoretic

Lucrarea de față reprezintă o analiză a mijloacelor prin care este redată relația de *reciprocitate*, în baza unui *corpus de texte vechi românești* datând din secolul al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea. Am utilizat elemente de analiză din domenii ca: sintaxă diacronică și teoretică, tipologie lingvistică și lingvistică romanică.

Obiective: Obiectivul central este semnalarea *particularităților construcțiilor reciproce* din limba română veche. Pentru un studiu diacronic, în care vom semnala o serie de forme și utilizări ale *Reciprocului în limba română veche* este utilă o raportare la situația limbii actuale.

Structura lucrării: Lucrarea este alcătuită din **trei capitole** însoțite de *Introducere, Concluzii, Anexe, Corpus și Bibliografie*.

În **primul capitol** *Descrierea și interpretarea Reciprocului în studii de specialitate* se prezintă *relația de reciprocitate* potrivit studiilor de specialitate din lingvistica străină și din lingvistica românească.

Potrivit lui Nedjalkov (2007: 7), *reciprocitatea* este definită ca o situație cu două entități / doi participanți care au aceleași roluri semantice: Agent și Pacient: *John hits Bill / Bill hits John* → *John and Bill hit each other*. Este vorba despre relația binară R pe care Pasero / Sabatier /

Stéfanini (2010: 118) o numesc relație de *simetrie* $\square \forall x \forall y [R(x,y) \rightarrow R(y,x)]$.

În ceea ce privește terminologia englezească *reciprocal, mutual, symmetric*, în lingvistica de specialitate există mai multe direcții de abordare a problematicii *reciprocului*. Dacă Nedjalkov (2007: 7-115) utilizează termenul *reciproc* atât pentru *sens*, cât și pentru *formă*, Haspelmath (2007: 2087-2089) propune doi termeni: *mutual* pentru *planul semantic* și *reciproc* pentru *formă* – pentru construcțiile care codează relația de reciprocitate: construcții reciproce, marcatori și predicate.

În română, ca și în celelalte limbi europene, predicatiile simetrice (verbe, adjective, substantive, prepoziții) de forma $aRb \leftrightarrow bRa$ sunt proiectate în sintaxă prin construcții reciproce.

Potrivit GALR, II (2008: 163), construcția reciprocă cunoaște două realizări fundamentale: (i) cea cu subiect la plural *Ei se căsătoresc* / multiplu *Ion și Maria se căsătoresc*; (ii) cea cu subiect și complement al verbului *Ion se căsătorește cu Maria*.

Apoi se înregistrează câteva dintre *modalitățile de exprimare a reciprocității* și principalele tipuri de *Reciproc*. Potrivit Haspelmath, 2007: 2090, marcatorii reciprocității sunt de două tipuri: lexical reciprocals și grammatical reciprocals. Nedjalkov, 2007 (231-334), menționează trei tipuri de *polisemie* a marcatorilor reciproci: *reciproc – reflexive*; *reciproc □ sociativ*; *reciproc – iterativ*.

În **capitolul al doilea** se urmăresc *mijloacele limbii române de a reda reciprocitatea*. În *The Grammar of Romanian* (2013: 179-182), în privința trăsăturii [+ reciproc], Andra Vasilescu analizează cinci mijloace de exprimare: (a) *the lexical*; (b) *the iconic verbal*; (c) *the reflexive clitic*; (d) *the reciprocal pronoun* și (e) *redundancy, with both a reflexive clitic and a reciprocal pronoun*.

De asemenea, se realizează un *inventar de verbe* prin care este redată relația de reciprocitate în limba română veche. În corpusul analizat am identificat atât *verbe simetrice*, cât și *contextuale*. Inventarul de predicate reciproce este mai bogat în limba veche, comparativ cu limba actuală și, conform analizei, din categoria verbelor intrinsec reciproce, mai frecvent întâlnite sunt *cele obligatoriu reflexive*.

În **cea de-a treia** secțiune se descrie *complementul reciproc* din limba română veche, comparându-se trăsăturile sintactice, în baza studiului de corpus, cu cele din limba actuală; de asemenea, se realizează un inventar al *clasei de substituție a complementului reciproc*.

În ceea ce privește clasa de substituție, complementul reciproc din limba veche cunoaște realizările întâlnite și în limba actuală: *realizarea prepozițională* (frecvent selectată este prepoziția *cu*), *realizarea cazuală [+Dativ]* (așa cum arată studiul de față, construcțiile cu Dativ sunt mai frecvente în limba veche) și *realizarea 0*. Ca și în limba actuală, pentru limba veche, am identificat atât reciproce implicite *orientate spre subiect*, cât și *reciproce implicite orientate spre obiect* pentru toate cele trei realizări.

Alte două realizări ale complementului reciproc analizate în acest capitol sunt anafora reciprocă [*unul + Prep + altul*] / *unul altuia – complement de reciprocitate cu regent verbal și gruparea prepozițională între + Nominal*.

Potrivit lui Giurgea, 2013 (294-308), în limba română, cea mai uzuală anaforă reciprocă este *unul...altul / celălalt* compusă din cuantificatorul *unul* urmat de alternativul *altul / celălalt*.

Anaforă reciprocă bazată pe cuantificatori indefiniți (*unul...altul*) a fost înregistrată cu diverse variante lexicale și fonologice ale elementelor component. De asemenea, inventarul prepozițiilor din construcțiile reciproce este mai bogat în limba veche decât în limba actuală.

Anaforele pronominale pot funcționa drept complemente ale unor adjective (*devotați unul altuia*), substantive (*relațiile noastre unul cu altul*), dar, pentru acest stadiu al analizei, ne vom opri asupra contextelor în care [unul + Prep + altul] / unul altuia are regent un verb (*să se cunoască unul pe altul*).

Dacă inventarul demonstrează că strategia reciprocă preferată de limba veche este cea cu anafora compusă pe baza cuantificatorului nehotărât, care apărea singură sau dublată de o altă strategie reciprocă, în limba actuală strategia preferată este cea cu reciproc reflexiv (de acuzativ/ de dativ) dezambiguizat contextual.

Așa cum arată Giurgea, 2013 (294-308), există cazuri când reciprocitatea se poate marca și prin gruparea *între + pronume personal, plural: Scriitorii se denunțau între ei*. Condiția este ca antecedentul să aibă mai mult de doi membri și ca anafora reciprocă să fie marcată de clitic.

Am analizat aici numai două ipostaze ale tiparului: având determinant un *verb* sau un *substantiv*, de cele mai multe ori de proveniență verbală. În aceste structuri, complementele prepoziției pot fi: grupuri nominale, grupuri pronominale personale și grupuri mixte. Dacă în limba veche, prepoziția *între* din gruparea prepozițională cu semnificație reciprocă apărea, mai ales, repetată, astăzi tiparul este foarte rar.

Apoi am analizat două cazuri particulare privind ambiguitatea construcțiilor reciproce: *complement reciproc vs complement comparativ*; complemente reciproce / complemente prepoziționale în baza *principiului identității semantice*.

Corpusul

Am utilizat indicațiile cuprinse în corpusul pregătit pentru G. Pană Dindelegan (coord.), *The Grammar of old Romanian*, Oxford, Oxford University Press, 2016 (sub tipar). M-am oprit, pentru acest stadiu al analizei, la *texte vechi românești* datând din secolul al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea.